

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СИНЮГІНА НАТАЛІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 336.77:334.7

**ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В СИСТЕМІ ВЗАЄМОДІЇ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор

Дікань Лариса Василівна,

Харківський національний економічний університет,
завідувач кафедри контролю і аудиту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Азаренкова Галина Михайлівна,

Харківський інститут банківської справи

Університету банківської справи

Національного банку України,

заступник директора з наукової роботи

та міжнародних зв'язків

кандидат економічних наук, доцент

Краснова Ірина Вікторівна,

Державний вищий навчальний заклад

“Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана”,

доцент кафедри менеджменту банківської діяльності

Захист відбудеться «7» липня 2011 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр К 64.055.02, Харківського національного економічного університету за адресою: 61001, м. Харків, пров. Інженерний, 1а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету за адресою: 61001, м. Харків, пров. Інженерний, 1а.

Автореферат розісланий «4» червня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. Ю. Гончарова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку та ускладнення ринкових відносин, які супроводжуються наслідками останньої світової економічної кризи, провідне значення має забезпечення сталого функціонування вітчизняних суб'єктів господарювання. Особливо це стосується фінансових аспектів їх діяльності. Водночас саме завдяки застосуванню фінансового моніторингу суб'єкти господарювання спроможні визначати стан та переважні напрями функціонування, оскільки фінансовий моніторинг спрямований на своєчасне відстеження відхилень у фінансових показниках, за рахунок чого забезпечується об'єктивне обґрунтування, ухвалення та впровадження необхідних управлінських рішень.

Вагомого значення набуває вдосконалення фінансового моніторингу як з погляду окремих етапів його здійснення, так і з погляду загального визначення значущості отриманих результатів. Разом з цим складність узагальнення взаємовідносин між різними учасниками фінансового ринку в цілому зумовлює необхідність розгляду їх системної взаємодії. Відтак питання фінансового моніторингу визначають не лише координацію дій у межах його окремих етапів, а й передбачають узгоджений розгляд системної взаємодії різних суб'єктів ринку, спрямований на розкриття особливостей розвитку їх фінансових відносин. Водночас з цим практичне застосування простих описових моделей із розкриття наявної інформації про досліджувані явища та процеси не завжди є достатнім для досягнення сталого функціонування і розвитку різних суб'єктів господарювання фінансового ринку, про що свідчить зростання кількості охоплених фінансовим моніторингом вітчизняних суб'єктів господарювання більше ніж у шість разів за підсумками останніх п'яти років, що зумовлює актуальність обраного напрямку дослідження, його значущість щодо практичної реалізації інструментарію фінансового моніторингу.

Теоретичні аспекти фінансового моніторингу, визначення його етапів та особливостей здійснення розглядаються в наукових працях таких вітчизняних та зарубіжних учених-економістів: Г. М. Азаренкової, О. І. Барановського, Ф. Ф. Бутинця, Н. М. Внукової, О. М. Горбунової, Л. В. Дікань, С. О. Дмитрова, В. А. Забродського, Є. В. Калюга, М. О. Кизима, В. В. Коваленко, М. А. Проданчук, М. М. Прошуніна, М. В. Пугачової, О. О. Терещенка, З. А. Тимофєєвої, Л. М. Чуніхіної та інших.

Однак узагальнений аналіз досліджень за обраним напрямом дозволив зробити висновок про те, що існує низка проблемних питань з удосконалення фінансового моніторингу як у теоретичному, так і у практичному аспектах. Зокрема, це стосується уточнення економічного змісту поняття «фінансовий моніторинг» з погляду його суб'єктів та об'єктів, розробки підходів і рекомендацій щодо впровадження моделей фінансового моніторингу та узагальнення процедур аналізу в системі взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках для отримання повної та комплексної інформації про

досліджувані процеси і явища з метою подолання протиріч у розвитку суб'єктів господарювання. Недостатня вирішеність зазначених питань зумовила вибір теми дисертаційної роботи, її об'єкта, предмета, мети і завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до основних напрямів наукових досліджень Харківського національного економічного університету за науково-дослідними темами: «Розробка концепції внутрішньоекономічного контролю на ВАТ «Завод «Потенціал»» (№ ДР 0106U010587) – підрозділ «Оцінка ефективності організації контрольного середовища»; «Контроль та захист потенціалу промислового підприємства» (№ ДР 0109U008004) – підрозділ «Особливості застосування економетричної моделі проведення фінансового моніторингу в об'єднуючому фазовому просторі» і «Фінансове забезпечення промислового підприємства в умовах невизначеності податкового середовища» (№ ДР 0110U003136) – підрозділ «Фінансовий моніторинг як дієвий важіль забезпечення сталості фінансового забезпечення». У наведених підрозділах автором розкрито теоретичну сутність, зміст та інструменти фінансового моніторингу, обґрунтовано моделі його здійснення.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в удосконаленні теоретичних положень та розробленні науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо здійснення фінансового моніторингу в системі взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках.

Відповідно до вказаної мети в роботі поставлено та вирішено такі завдання:

- уточнити визначення та зміст фінансового моніторингу, на основі чого вдосконалити його класифікацію;
- узагальнити інструментарій фінансового моніторингу;
- визначити напрями фінансового моніторингу, спрямовані на розкриття системної взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках;
- проаналізувати можливості виходу суб'єктів господарювання реального сектору економіки, а саме промисловості на різні сегменти фінансового ринку;
- дослідити основні результати банківської діяльності щодо взаємодії суб'єктів господарювання на ринку кредитних ресурсів;
- визначити стан та можливості діяльності суб'єктів господарювання промисловості на ринку цінних паперів;
- обґрунтувати методичні рекомендації до аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках;
- обґрунтувати і розробити процедуру аналізу взаємодії підприємств та банків на ринку кредитних ресурсів;
- розробити науково-методичний підхід до визначення значущості результатів фінансового моніторингу на основі виокремлення його складових.

Об'єкт дослідження – процес здійснення фінансового моніторингу суб'єктами господарювання на фінансових ринках.

Предмет дослідження – теоретичні положення, методичні підходи,

рекомендації щодо здійснення фінансового моніторингу в системі взаємодії промислових підприємств і банків на фінансових ринках.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження застосовувалися такі методи: *порівняння та логічного узагальнення* – для розкриття сутності та змісту фінансового моніторингу, визначення його інструментарію; *графоаналітичний метод та економетричний аналіз (регресійний і кореляційний аналізи)* – для дослідження стану взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках, узагальнення процедури аналізу результатів банківської діяльності в системі взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках; *метод формалізації (представлення економетричних явищ і процесів за допомогою математичної символіки)* – для обґрунтування процедури аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках, розроблення методичного підходу до визначення значущості результатів фінансового моніторингу.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи з питань фінансового моніторингу, дані Державного комітету фінансового моніторингу України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національного банку України (НБУ), звіти окремих суб'єктів господарювання промисловості та банків. Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених та фахівців з питань фінансового моніторингу діяльності суб'єктів господарювання на фінансових ринках.

Наукова новизна результатів, отриманих особисто автором, полягає в такому:

удосконалено:

процедуру аналізу взаємодії суб'єктів господарювання (підприємств та банків) на ринку кредитних ресурсів, відмінністю якої є врахування за допомогою економетричних залежностей взаємного впливу обсягів залучених банками від суб'єктів господарювання фінансових ресурсів та обсягів наданих їм банками кредитних ресурсів, що є основою здійснення порівняльного фінансового моніторингу з метою отримання додаткової інформації про стан взаємодії досліджуваних суб'єктів господарювання;

науково-методичний підхід до визначення значущості результатів фінансового моніторингу, особливість якого полягає в урахуванні величини та частки впливу динаміки значень необхідних для аналізу ознак на досліджуваний фінансовий процес окремого суб'єкта господарювання, що дозволяє визначити межі фінансового моніторингу відповідно до розвитку досліджуваного процесу, розширити інформацію про діяльність суб'єкта моніторингу та обґрунтувати подальші напрями його проведення;

дістало подальшого розвитку:

визначення поняття «фінансовий моніторинг», відмінністю якого є узагальнення його основних складових (спостереження, збір даних, обробка інформації, проведення аналізу, прогнозування), спрямованих на розкриття

напрямів розвитку фінансових відносин досліджуваного суб'єкта господарювання, який є об'єктом моніторингу, відповідно до предмета моніторингу - фінансових потоків досліджуваного суб'єкта господарювання, що здійснюється в інтересах зацікавленого суб'єкта ринкових відносин, тобто суб'єкта моніторингу. Таке визначення фінансового моніторингу дозволяє комплексно врахувати його змістовну сутність;

система класифікаційних ознак фінансового моніторингу за додатково запропонованою класифікаційною ознакою (напрями взаємодії) та узагальненими ознаками (складність проведення, уповноважений орган здійснення, фактор часу) на основі виділення ключових характеристик розмежування різновидів моніторингу, до яких віднесено узагальнення відносин досліджуваного суб'єкта господарювання, виникнення таких відносин з різними учасниками фінансового ринку, визначення фактора часу моніторингу і врахування яких дозволяє розкрити особливості фінансового моніторингу та сутність взаємозв'язку між його окремими різновидами;

методичні рекомендації до аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках, відмінністю яких є врахування мінливості їх залежності від окремих показників: обсягів кредитів та депозитів, їх вартості, прибутку (збитку) на одну акцію, динаміки котирування ціни цінних паперів, що дозволяє визначити спрямованість, сутність та особливості фінансового моніторингу.

Практичне значення результатів роботи полягає в доведенні їх до рівня практичних рекомендацій. Зокрема, методичні рекомендації до аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках дозволяють визначити сталість та ефективність фінансових відносин досліджуваних суб'єктів господарювання; процедура аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на ринку кредитних ресурсів сприяє визначенню напрямів фінансового моніторингу щодо його видів; науково-методичний підхід до розкриття значущості результатів фінансового моніторингу дає можливість обґрунтувати інформаційну ємність взаємодії.

Результати дисертаційної роботи знайшли практичне застосування в роботі окремих суб'єктів господарювання, що підтверджується відповідними довідками. Зокрема, процедура аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках знайшла практичне використання у діяльності ВАТ «Мерефянський механічний завод» (довідка № 14-106 від 03.06.2010 р.); процедуру аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на ринку кредитних ресурсів прийнято до впровадження на ПАТ «РЕАЛ БАНК» (довідка № 21 від 14.05.2009 р.); науково-методичний підхід до визначення узагальненої оцінки здійснення фінансового моніторингу прийнято до застосування у діяльності ВАТ «Турбогаз» (довідка № 08-0621/3044 від 13.10.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науково-дослідницькою роботою, всі результати якої одержані безпосередньо автором і знайшли відображення в наукових публікаціях. Внесок автора в роботах № 1 - 4 (за списком публікацій, що наведений в авторефераті) полягає у

розкритті сутності та змісту фінансового контролю з погляду недоцільності його ототожнення з поняттям фінансового моніторингу [1], окресленні напрямів запозичення міжнародного досвіду організації державного фінансового контролю з обґрунтуванням місця фінансового моніторингу в системі державного фінансового контролю [2], визначенні організації державного контролю та його значення з погляду фінансового моніторингу [3] і в розкритті сутності аудиту як інструменту фінансового моніторингу, який дозволяє підвищити достовірність оцінки у процесі фінансового моніторингу [4].

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток наукової думки – 2008» (м. Миколаїв, 2008); Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених і студентів «Актуальні проблеми бухгалтерського обліку, аналізу та фінансового контролю в Україні» (м. Харків, 2009); II Міжнародному Симпозіумі «Розвиток фінансових відносин в умовах трансформаційних процесів» (м. Харків, 2009); Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Актуальні проблеми та перспективи розвитку державного фінансового контролю і аудиту» (м. Харків, 2010); Науково-практичній Інтернет – конференції «Проблеми ринку та розвитку регіонів України в 21 столітті» (м. Одеса, 2010).

Публікації результатів досліджень. Результати і висновки дисертації відображені в 14 наукових працях, у тому числі у 2 колективних монографіях, 7 статтях, опублікованих у наукових журналах і збірниках наукових праць, що визнані ВАК України фаховими з економіки, 5 публікаціях за матеріалами конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт складає 4,2 ум.-друк. арк., з них особисто автору належить 3,9 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 6 додатків (на 73 сторінках), списку використаних джерел із 170 найменувань (на 16 сторінках). Робота викладена на 250 сторінках машинописного тексту та містить 11 таблиць, 28 рисунків. Обсяг основного тексту – 161 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі – «Теоретичні основи фінансового моніторингу в системі взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках» – визначено сутність та зміст фінансового моніторингу, проаналізовано й узагальнено його інструментарій та обґрунтовано напрями здійснення в системі взаємодії між різними суб'єктами господарювання на фінансових ринках.

Особливості перебігу економічних процесів у сучасному середовищі та мінливість умов функціонування різних суб'єктів господарювання вимагають постійного спостереження як за розвитком окремих суб'єктів ринкових відносин, так і за розвитком їх взаємовідносин на фінансових ринках. При цьому

розгляд сутності та змісту такого спостереження повно уособлюється у визначенні категорії «моніторинг», а притаманні напрями економічної діяльності, а саме фінансова діяльність суб'єктів господарювання, розкриваються в окремих дефініціях, де особливе місце займає поняття «фінансовий моніторинг». Аналіз існуючих визначень поняття «фінансовий моніторинг» та узагальнення підходів щодо розуміння категорії «моніторинг» дозволили виокремити низку проблемних положень, які вносять неоднозначність стосовно цілісного та взаємоузгодженого розуміння зазначених дефініцій. Серед таких положень, зокрема, виділено: недостатню економічну спрямованість при розкритті сутності моніторингу, неповне врахування його різновидів та представлення переліку складових моніторингу без їх узагальненого визначення. Виходячи з цього, в роботі сформовано авторське визначення поняття «фінансовий моніторинг» у такий спосіб: фінансовий моніторинг – це складний багатоступеневий процес урахування протягом певного часу змін у розвитку фінансових відносин досліджуваного суб'єкта господарювання, що здійснюється відповідно до основних складових частин моніторингу та показників, які визначають доцільність розкриття згаданих відносин взагалі згідно з фінансовими аспектами проведення діяльності відповідно до об'єкта моніторингу. Уточнене визначення не лише дозволяє уникнути зазначених вище недоліків, а й сприяє розкриттю головної мети фінансового моніторингу, його структуруванню з погляду вирішення окремих завдань за етапами його здійснення.

На основі розкриття сутності та змісту поняття «фінансовий моніторинг» запропоновано його вдосконалену класифікацію (рис. 1).

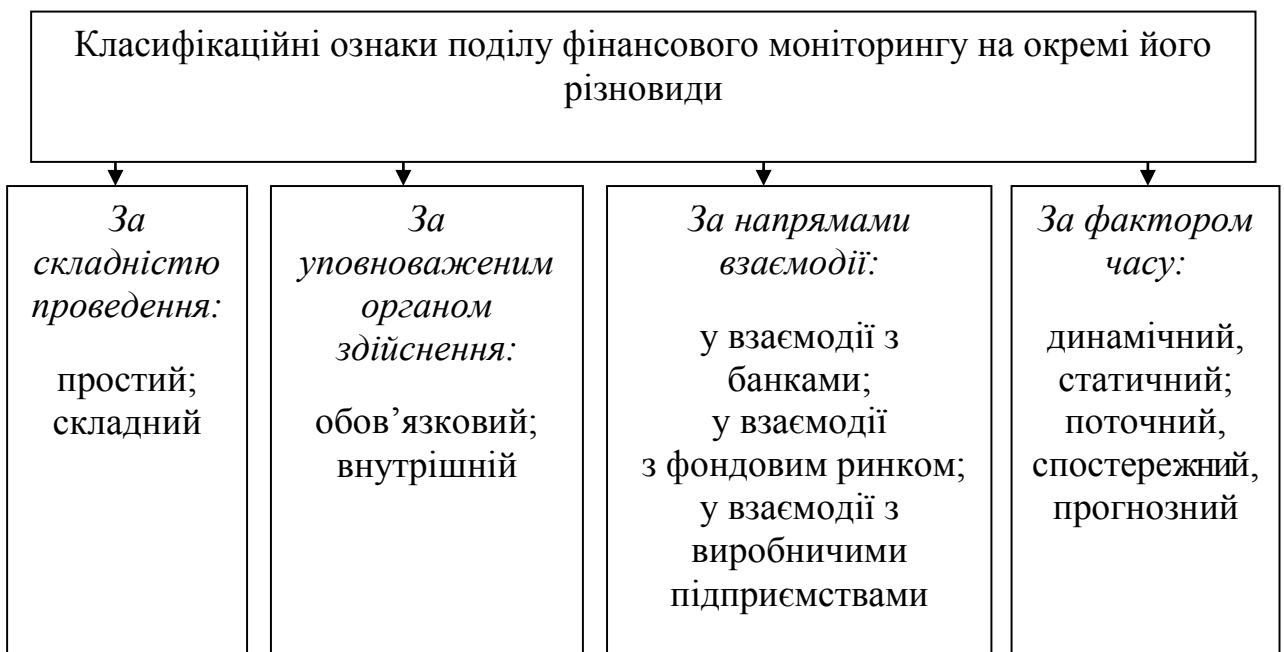


Рис. 1. Вдосконалена класифікація фінансового моніторингу

В основу запропонованих класифікаційних ознак покладено ключові характеристики узагальнення різновидів моніторингу, до яких віднесено: узагальнення відносин досліджуваного суб'єкта господарювання; розгляд виникнення таких відносин з різними учасниками ринку та в межах внутрішнього і зовнішнього середовищ, у яких функціонує досліджуваний суб'єкт господарювання; врахування фактора часу моніторингу. Додатково запропоновано класифікаційну ознаку (напрями взаємодії), що відповідає предмету дослідження та підкреслює важливість урахування різних напрямів взаємодії між суб'єктами господарювання на фінансових ринках при здійсненні фінансового моніторингу.

На основі аналізу засобів та методів фінансового моніторингу виділено і розподілено множину різновидів інструментів фінансового моніторингу за етапами його проведення, де особливе значення відведено нормативно-правовій базі як підґрунтя здійснення фінансового моніторингу (рис. 2).



Рис. 2. Множина різновидів інструментів фінансового моніторингу з погляду етапів його ведення

Визначено суб'єкт, об'єкт та предмет фінансового моніторингу, що сприяло виокремленню фінансових потоків суб'єктів господарювання як узагальненого предмета фінансового моніторингу та розкрито їх системну взаємодію на фінансових ринках на основі результатів фінансового моніторингу відповідно до рухомості фінансових потоків таких суб'єктів

господарювання. Теоретичний аналіз розвитку економічних процесів на окремих сегментах вітчизняного фінансового ринку дозволив довести, що розкриття прояву системної взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках доцільно здійснювати через взаємний розгляд банківського сектору економіки і фондового ринку та діяльності суб'єктів господарювання реального сектору економіки, а саме промисловості. Обґрунтування доцільності такого розкриття прояву системної взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках також сприяло визначенню напрямів удосконалення інструментів фінансового моніторингу. До цих напрямів віднесено розроблення рекомендацій щодо застосування процедури аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках та обґрунтування науково-методичного підходу до визначення значущості результатів фінансового моніторингу.

У другому розділі – «Аналіз стану взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках» – досліджено можливості виходу суб'єктів господарювання реального сектору економіки на різні сегменти фінансового ринку, узагальнено ключові показники діяльності суб'єктів господарювання у дослідженні стану їх розвитку та взаємодії на ринках кредитних ресурсів і цінних паперів.

У процесі аналізу виявлено, що ключове місце при проведенні фінансового моніторингу (саме таким суб'єктом, як Державний комітет фінансового моніторингу) відводиться первинному моніторингу, де значна питома вага належить моніторингу суб'єктів господарювання реального сектору економіки. Так, кількість суб'єктів первинного фінансового моніторингу в Україні (не банків) у 2006 році становила 2 068 одиниць, у 2007 році – 3 500 одиниць, у 2008 році – 3 886 одиниць, у 2009 році – 4 316 одиниць, у 2010 році – 4 560 одиниць. Тому з метою розкриття системи взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках проаналізовано їх господарську діяльність на прикладі підприємств машинобудування. Головна увага в межах такого аналізу приділена дослідженню фінансових аспектів діяльності суб'єктів господарювання на основі відображення потокових процесів.

У результаті проведеного аналізу на підставі розгляду даних, які визначають динаміку значень фінансового результату, отриманого підприємствами машинобудівної галузі, та динаміку значень фінансового результату, отриманого від їх фінансової діяльності, з використанням кореляційного аналізу визначено щільність взаємозв'язку між фінансовими потоками суб'єктів господарювання. Результати аналізу довели, що більшість з досліджуваних суб'єктів господарювання мають недостатньо стійку фінансову базу стосовно доцільності їх виходу на різні сегменти фінансового ринку, проявом чого є коливання в темпах зміни отриманого фінансового результату навіть для тих підприємств, які мають позитивні його значення (рис. 3).

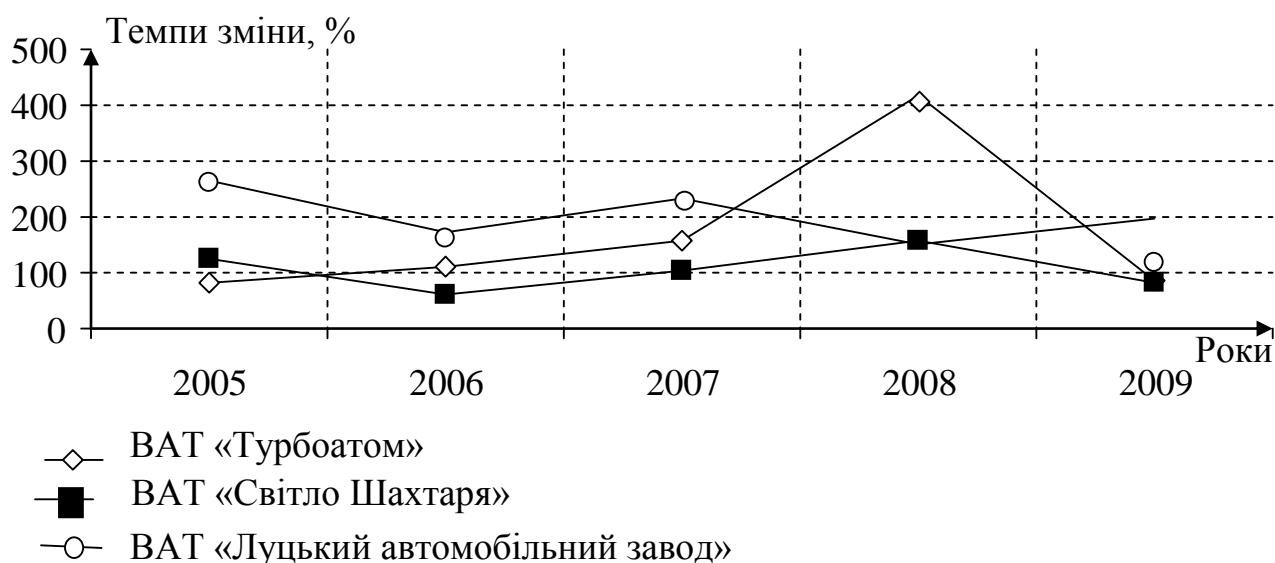


Рис. 3. Темпи зміни отриманого фінансового результату для досліджуваних підприємств за підсумками 2005–2009 років

Також доведено, що на більшості з досліджуваних підприємств відсутня стійка тенденція між зростанням значень собівартості виробленої продукції та значень отриманого доходу. Зазначено, що фінансовий моніторинг щодо оцінки взаємодії суб'єктів господарювання машинобудування із банками на фінансовому ринку визначається переважно відносинами стосовно розкриття потенційної можливості залучення та отримання додаткових ресурсів з різних джерел. Проте на основі проведеного аналізу доведено, що не всі з досліджуваних підприємств машинобудування мають позитивні показники, які визначають можливість та доцільність залучення ресурсів із зовнішніх джерел. Ґрунтовність такого зауваження базується на розрахунку загального коефіцієнта покриття (табл. 1).

Таблиця 1

Загальний коефіцієнт покриття за станом на 31.12

Суб'єкт господарювання	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
ЗАТ «Серп і молот»	2,15	1,93	2,08	1,49	2,43	2,52	1,67
ВAT «Турбоатом»	8,73	4,10	4,22	3,60	2,51	1,83	2,03
ВAT «ХТЗ ім. Орджонікідзе»	0,69	0,70	1,16	0,84	0,74	0,54	0,33
ВAT «Електромаш»	1,61	1,55	1,91	1,64	1,96	1,47	1,14
ВAT «Світло Шахтаря»	60,34	9,65	10,65	12,79	8,60	6,63	11,99
ВAT «Луганськтепловоз»	0,92	0,99	1,07	1,42	0,94	0,83	0,63
ВAT «Луцький автомобільний завод»	1,87	1,52	1,28	1,16	1,01	1,24	1,18
ВAT «ДНІПРОВАГОНМАШ»	1,54	1,36	1,35	1,29	2,58	1,61	1,22

Відтак зроблено висновки щодо можливостей виходу суб'єктів господарювання машинобудування на окремі сегменти фінансового ринку, а саме: кредитний ринок та ринок цінних паперів, залежно від їх фінансового стану.

Аналіз ключових напрямів здійснення банківської діяльності в системі розкриття взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках довів різноплановість впливів обсягів наданих кредитів та обсягів залучених ресурсів (депозитів) на результат діяльності банків, а саме на значення отриманого ними фінансового результату. Також встановлено, що вплив обсягів залучених ресурсів на депозитні рахунки юридичних осіб визначається як наявністю достатньої ресурсної бази для надання кредитів, так і прийнятними з погляду банку щодо сплати відсотків за отримані ресурси особливими умовами обслуговування коштів суб'єктів господарювання, що знаходяться на банківських рахунках.

Доведено, що множинність як напрямів залучення фінансових ресурсів за допомогою інструментів фондового ринку, так і суб'єктів господарювання, що виходять на такий ринок, у підсумку визначає можливість застосування різних фондових індексів. Однак недостатня розвиненість вітчизняного фондового ринку, невисока корелятивність значень множини наявних фондових індексів (таких індексів, як: KINDEX, SB50 та SOKRAT, база розрахунку яких є залежною від бази розрахунку загального індексу PFTS і які мають більш значні коливання у відношенні їх максимальних значень до мінімальних значень порівняно з індексом PFTS) та незначна кількість підприємств, діяльність яких враховується при визначенні значень фондових індексів, обмежують їх розширене застосування для розкриття наявної взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках.

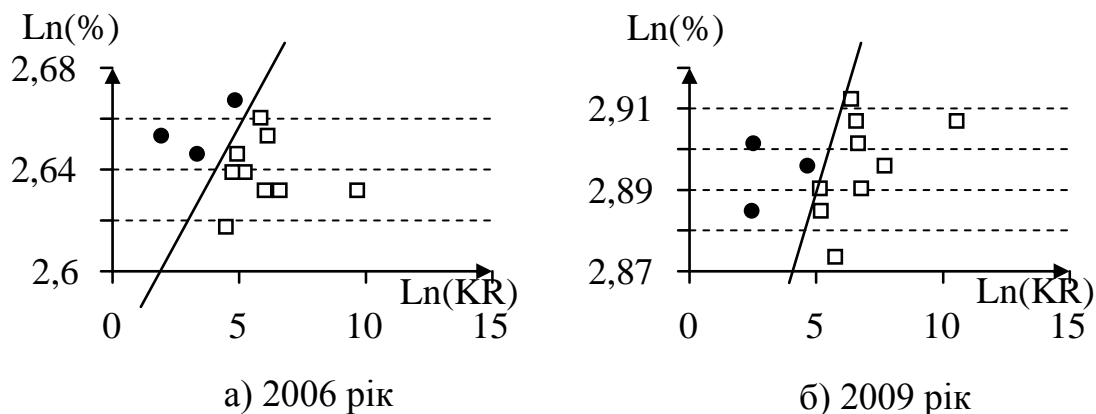
Відповідно до цього встановлено, що аналіз стану діяльності суб'єктів господарювання промисловості на ринку цінних паперів доцільно проводити на основі узагальнення значень фондових індексів, прибутку (збитку) досліджуваних підприємств на одну акцію та динаміки котирування ціни цінних паперів таких підприємств на ринку.

У роботі встановлено, що існуючі підходи та методи фінансового моніторингу майже не враховують узагальнених показників діяльності різних суб'єктів господарювання щодо їх взаємодії. Відтак доцільним є розроблення пропозицій щодо аналізу взаємодії різних суб'єктів господарювання на фінансових ринках.

У третьому розділі – «Вдосконалення інструментарію фінансового моніторингу» – обґрунтовано і розроблено методичні рекомендації до аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках, виокремлено основні складові фінансового моніторингу щодо взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках, запропоновано процедуру аналізу взаємодії підприємств та банків на ринку кредитних ресурсів та розроблено науково-методичний підхід до визначення значущості результатів фінансового моніторингу.

З метою вдосконалення інструментарію фінансового моніторингу з погляду визначення взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках запропоновано методичні рекомендації щодо проведення відповідного аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках залежно від значень окремих показників (обсягів кредитів та депозитів, їх вартості, прибутку (збитку) на одну акцію, динаміки котирування ціни цінних паперів), що враховуються за допомогою мінливості усередненої лінії позиціювання досліджуваних суб'єктів господарювання у просторі обраних показників. Доведено, що з економічної точки зору така змінність усередненої лінії не тільки визначає окреме позиціювання досліджуваних суб'єктів господарювання у просторі фінансового ринку, а й також розкриває сутність впливу аналізованих показників – обраних ознак простору – на досліджувані суб'єкти господарювання.

Також зазначена важливість урахування мінливості усередненої лінії позиціювання досліджуваних суб'єктів господарювання, яка пов'язана з тим, що при аналізі їх взаємодії (підприємств та банків) фактично розглядається залежність між суб'єктами господарювання, які можливо розглядати як економічні кластери, що дозволяє визначатися з об'єктами фінансового моніторингу (рис. 4).



● – позиціювання підприємств

□ – позиціювання банків

— – усереднена лінія позиціювання між досліджуваними суб'єктами господарювання

де, KR – обсяги наданих (залучених) кредитів, % – відсоткова ставка за кредитами

Рис. 4. Позиціювання досліджуваних суб'єктів господарювання

Відтак урахування мінливості усередненої лінії позиціювання досліджуваних суб'єктів господарювання сприяє розкриттю впливів ознак (обраних для аналізу показників) простору (фінансового ринку), в якому проводиться відповідний аналіз з погляду еволюційного розвитку процесів економічної взаємодії між різними суб'єктами ринкових відносин.

З метою розкриття взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках розглянуто окремі складові фінансового моніторингу, які загалом визначаються: проведенням фінансового моніторингу щодо можливості та доцільності виходу окремого суб'єкта господарювання на визначені сегменти фінансового ринку; узагальненням взаємодії суб'єктів господарювання на фінансовому ринку з метою визначення факторів впливу на їх функціонування й розвиток зокрема та впливів щодо розкриття тенденцій розвитку вказаної взаємодії взагалі.

У роботі доведено, що сутність основних складових фінансового моніторингу з погляду взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках визначається специфікою їх функціонування. Це дозволило розробити процедуру аналізу взаємодії суб'єктів господарювання (підприємств та банків) на ринку кредитних ресурсів, сутність якої полягає в такому:

обирається обрій часу, за яким здійснюється аналіз діяльності банків у системі взаємодії суб'єктів господарювання на ринку кредитних ресурсів;

обираються інтервали часу, які визначатимуть взаємну дієвість банків та інших суб'єктів господарювання щодо розкриття тривалості їх взаємодії на ринку кредитних ресурсів;

обирається множина банків, з погляду яких проводиться аналіз у системі взаємодії суб'єктів господарювання на ринку кредитних ресурсів;

розраховуються значення швидкості змін усередненої лінії позиціювання обраних банків для визначених інтервалів часу за необхідними для аналізу ознаками простору фінансового ринку (обсягами наданих кредитів та обсягами залучених ресурсів на депозитні рахунки суб'єктів господарювання), визначається динаміка обчислених значень швидкості змін для визначеного обрію часу;

якщо значення швидкості зміни усередненої лінії позиціювання обраних банків знаходяться в межах рівноважності впливів з боку обраних ознак фазового простору, то відмічається, що взаємодія банків на ринку кредитних ресурсів із суб'єктами господарювання реального сектору економіки, а саме промисловості, є збалансованою та стійкою;

якщо значення швидкості зміни усередненої лінії позиціювання обраних банків виходять за межі рівноважності впливів з боку обраних показників, то розраховуються значення ступенів їх впливу щодо взаємної дії на підсумок діяльності банків;

якщо дія впливів з боку обраних показників (ознак) простору фінансового ринку є односпрямованою та визначається як негативна, то дієвість суб'єктів господарювання на ринку кредитних ресурсів є обмеженою. У протилежному разі така дієвість вважається

негативною, але такою, що має перспективу до покращення;

якщо дія впливів з боку досліджуваних показників є різноспрямованою, то можна говорити про перспективу покращення взаємодії суб'єктів господарювання та банків на ринку кредитних ресурсів;

якщо спостерігається невизначеність спрямованості дії впливів з боку обраних показників на підсумок діяльності банку, то така ситуація є більш неприйнятною з точки зору розвитку взаємодії суб'єктів господарювання та банків, бо в даному випадку досить складно робити висновки. Таким чином, виявлення подібних ситуацій є пріоритетом при проведенні фінансового моніторингу щодо визначення стану взаємодії суб'єктів господарювання промисловості та банків на ринку кредитних ресурсів.

Ураховуючи те, що фінансовий моніторинг становить систему збору інформації, її аналізу та визначення відповідності отриманої інформації бажаній, в роботі розроблено науково-методичний підхід до розкриття значущості результатів фінансового моніторингу. Сутність запропонованого підходу полягає в урахуванні ступенів впливу обраних показників фінансового ринку (ознак його простору) відповідно до частки вкладу кожного показника у їх сумарному впливі на розвиток певного досліджуваного процесу. Застосування запропонованого науково-методичного підходу у діяльності досліджуваних банків (табл. 2) підтвердило багатозначність і складність процесу фінансового моніторингу та необхідність використання різного інструментарію для його проведення.

Таблиця 2

Частка обсягів наданих кредитів (ONK) та обсягів залучених ресурсів на депозитні рахунки суб'єктів господарювання (OZR) у їх сумарному впливі на сталість отримання значень фінансового результату досліджуваних банків за роками

Роки	Банк «Грант»		Банк «Базис»		Регіон-банк	
	Частка ONK, %	Частка OZR, %	Частка ONK, %	Частка OZR, %	Частка ONK, %	Частка OZR, %
2003	7,89	92,11	95,82	4,18	98,43	1,57
2004	34,42	65,58	92,80	7,20	91,06	8,94
2005	18,05	81,95	81,20	18,80	75,01	24,99
2006	92,59	7,41	92,92	7,08	99,23	0,77
2007	98,64	1,36	40,93	59,07	95,3	4,7
2008	85,50	14,50	93,53	6,47	82,91	17,09
2009	7,30	92,70	13,14	86,86	60,29	39,71

Етапність реалізації запропонованого науково-методичного підходу до визначення значущості результатів фінансового моніторингу наведено на рис. 5.

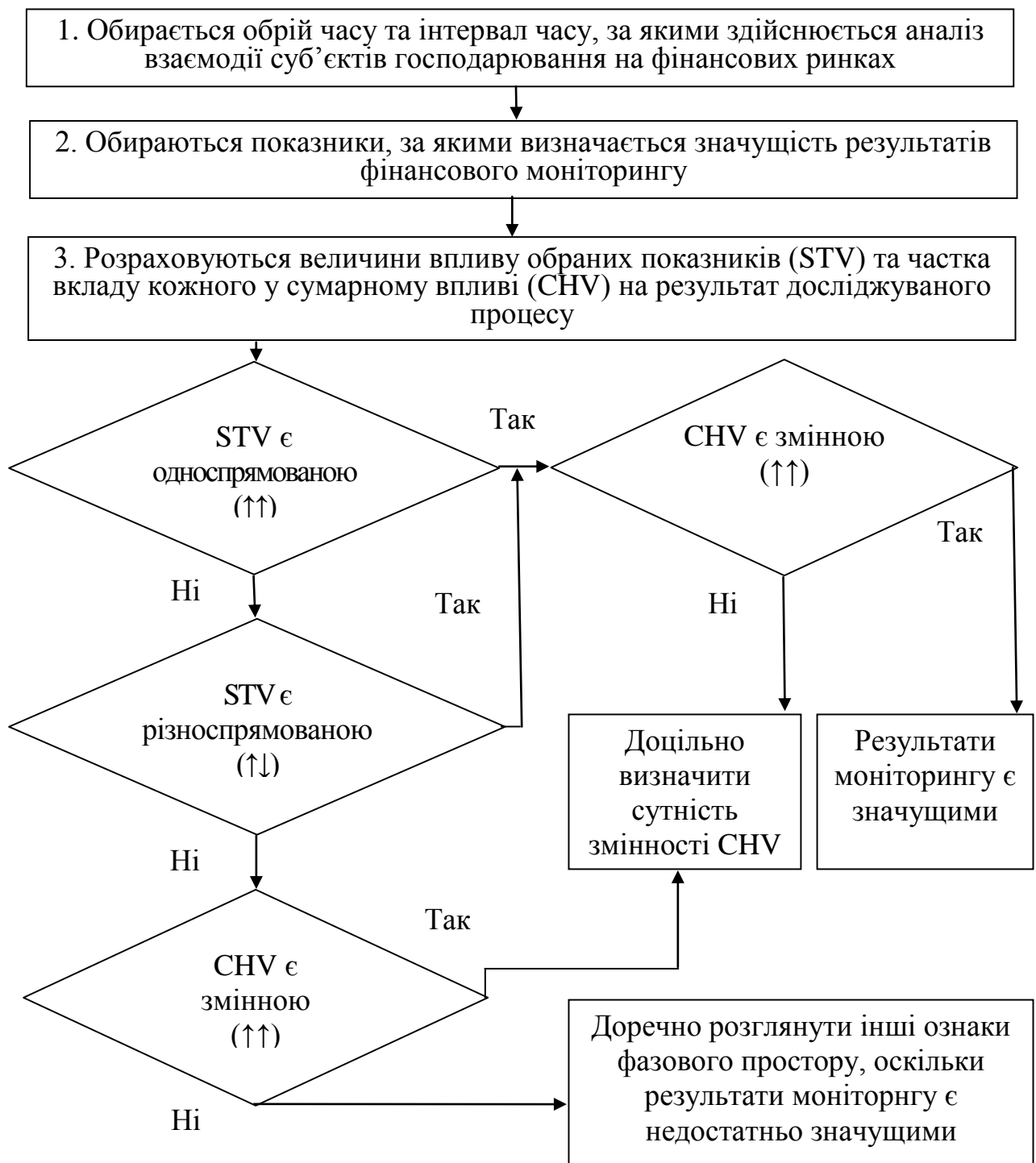


Рис. 5. Узагальнений науково-методичний підхід до визначення значущості результатів фінансового моніторингу

Грунтовність та практична прийнятність запропонованого науково-методичного підходу підтверджуються результатами його апробації на реальних даних конкретних суб'єктів господарювання промисловості, зокрема машинобудування, а саме ВАТ «Турбогаз».

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе науково-практичне завдання щодо узагальнення теоретичних положень, обґрунтування і розробки методичних підходів та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення інструментарію фінансового моніторингу на основі визначення процедур аналізу взаємодії різних суб'єктів господарювання на фінансовому ринку. Основні теоретичні та практичні результати полягають у такому:

1. Складність реальних економічних процесів та мінливість умов функціонування зумовлюють необхідність безперервного отримання інформації про функціонування різноманітних суб'єктів господарювання з метою розкриття специфіки та тенденцій щодо їх розвитку. Тож питання фінансового моніторингу набувають особливого значення, що визначає актуальність обраного напрямку дослідження. Уточнено визначення фінансового моніторингу, відповідно до якого фінансовий моніторинг – це складний багатоступеневий процес урахування протягом певного часу змін у розвитку фінансових відносин досліджуваного суб'єкта господарювання, що здійснюється відповідно до основних складових частин моніторингу та показників, які визначають доцільність розкриття згаданих відносин взагалі згідно з фінансовими аспектами проведення діяльності відповідно до об'єкта моніторингу.

Доповнено класифікацію фінансового моніторингу на основі розгляду його ключових характеристик за додатково запропонованою класифікаційною ознакою (напрями взаємодії) та узагальнення існуючих (складність проведення, уповноважений орган здійснення, фактор часу).

2. Проаналізовано та узагальнено інструменти фінансового моніторингу, якими є спостереження, облік, перевірка, аудит, аналіз, контролінг, і розкрито особливу значущість нормативно-правової бази у процесі їх використання.

3. Визначено та обґрунтовано напрями вдосконалення інструментів фінансового моніторингу щодо розкриття системної взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках, до яких віднесено розроблення рекомендацій щодо застосування процедури аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках та обґрунтування науково-методичного підходу до визначення значущості результатів фінансового моніторингу.

4. Проаналізовано можливості виходу суб'єктів господарювання реального сектору економіки на різні сегменти фінансового ринку. На основі аналізу їх фінансового стану доведено, на які саме сегменти фінансового ринку (кредитний ринок чи ринок цінних паперів) доцільно виходити кожному з проаналізованих суб'єктів господарювання в певний період часу, що сприятиме покращенню фінансового стану за рахунок проведення діяльності на найбільш прийнятному сегменті фінансового ринку.

5. Проаналізовано основні результати банківської діяльності та вплив обсягів наданих кредитів та обсягів залучених на депозитні рахунки ресурсів на загальний результат діяльності банків. Зроблено висновки щодо системної

взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках на основі узагальнення зазначених впливів, що уможливорює обрання пріоритетного напрямку взаємодії банку та суб'єкта господарювання з позиції здійснення фінансового моніторингу такої взаємодії.

6. Проаналізовано стан та можливості діяльності суб'єктів господарювання промисловості на ринку цінних паперів на основі узагальнення значень фондових індексів, прибутку (збитку) досліджуваних підприємств на одну акцію та динаміки котирування ціни цінних паперів таких підприємств на ринку, що може бути використано для забезпечення ефективної діяльності суб'єкта господарювання на ринку цінних паперів.

7. Розроблено методичні рекомендації до аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках, особливість яких полягає в урахуванні мінливості залежності суб'єктів господарювання від окремих показників: обсягів кредитів та депозитів, їх вартості, прибутку (збитку) на одну акцію, динаміки котирування ціни цінних паперів, що дозволяє обирати пріоритетні напрями фінансового моніторингу та визначати межі його здійснення.

8. Обґрунтовано й розроблено процедуру аналізу взаємодії підприємств і банків на ринку кредитних ресурсів, особливість якої полягає в урахуванні впливу окремих показників фінансової діяльності (обсягів наданих банками кредитів, обсягів залучених на депозитні рахунки ресурсів, ставки кредиту, а також інших, обраних для аналізу показників) суб'єктів господарювання (підприємств та банків), що може бути використано з метою отримання більш повної інформації про діяльність об'єкта фінансового моніторингу.

9. Запропоновано науково-методичний підхід до розкриття значущості результатів фінансового моніторингу, сутність якого визначає порівняльний аналіз величини та частки впливу показників, які характеризують стан взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках, що можна розглядати як економічні кластери відносно їх взаємодії на фінансових ринках, що дозволяє обґрунтувати необхідність та доцільність подальших напрямів фінансового моніторингу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Дікань Л. В. Фінансовий контроль: теорія та методологія : монографія / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 92 с.
2. Синюгіна Н. В. Міжнародний досвід організації системи фінансового контролю та його адаптація до національних умов / Н. В. Синюгіна, Ю. О. Голуб // Система фінансового контролю в Україні: сучасний стан організації та перспективи розвитку : монографія / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна та ін.; за заг. ред. к.е.н, проф. Дікань Л. В. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – С. 13–29.

Статті у фахових виданнях

3. Голуб Ю. О. Теоретичні аспекти організації державного фінансового контролю // Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна // Економіка розвитку. – 2007. – №3 (43). – С. 21–23.

4. Голуб Ю. О. Теоретичні підходи до визначення сутності аудиту в сучасних умовах / Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2009. – № (4). – С. 171–175.

5. Синюгіна Н. В. Фінансовий моніторинг в системі взаємодії різних суб'єктів господарювання (теоретичні аспекти питання) / Н. В. Синюгіна // Економіка розвитку. – 2009. – № 3 (51). – С. 37–40.

6. Синюгіна Н. В. Фондові індекси як основа розкриття взаємодії фондового ринку та виробничих підприємств / Н. В. Синюгіна // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – 2009. – № 2 (48). – С. 83–86.

7. Синюгіна Н. В. Мониторинг как основа проведения анализа взаимодействия субъектов хозяйствования реального сектора экономики и банков / Н. В. Синюгина // Бизнес Информ. – 2010. – № 379. – С. 82–85.

8. Синюгіна Н. В. Модель аналізу позиціонування різних суб'єктів господарювання в об'єднуючому фазовому просторі / Н. В. Синюгіна // Коммунальное хозяйство городов : научно-технический сборник. Серия: Экономические науки. – К. : Техника, 2010. – № 92. – С. 222–228.

9. Синюгіна Н. В. Особливості застосування економетричної моделі проведення фінансового моніторингу в об'єднуючому фазовому просторі / Н. В. Синюгіна // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – Х. : ХІБС УБС НБУ, 2010. – Вип. 1 (8). – Ч. II. – С. 128–132.

Матеріали конференцій:

10. Синюгіна Н. В. Базові засади визначення узагальненої оцінки проведення моніторингу / Н. В. Синюгіна // Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми обліку, аналізу і фінансового контролю в Україні» (10–11 лютого 2009 р., м. Харків) // Управління розвитком : збірник наукових статей. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. – № 1. – С. 110–111.

11. Синюгіна Н. В. Множинність фінансових показників у відображенні системи взаємодії на фінансовому ринку / Н. В. Синюгіна // Розвиток фінансових відносин в умовах трансформаційних процесів : матеріали II міжнародного симпозиуму (10 грудня 2009 р., м. Харків). – Х. : ХІФ УДУФМТ, 2009. – С. 145.

12. Синюгіна Н. В. Теоретичні аспекти внутрішнього контролю / Н. В. Синюгіна // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика» (1–8 червня 2005 р., м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. – С. 139–142.

13. Синюгіна Н. В. Теоретичні засади ведення моніторингу взаємодії підприємств та фондового ринку / Н. В. Синюгіна // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток наукової думки – 2008» (10 жовтня 2008 р., м. Миколаїв). – Миколаїв : НУК, 2008. – С.102–105.

14. Синюгіна Н. В. Процедура використання економетричної моделі в якості інструментарію проведення моніторингу / Н. В. Синюгіна // Матеріали науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми ринка и развития регионов Украины в 21 столетии» (17–19 травня 2010 р., м. Одеса). – Режим доступу : <http://www.koaa.od.ua/sci/konf4.php>.

АНОТАЦІЯ

Синюгіна Н. В. Фінансовий моніторинг в системі взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Харківський національний економічний університет, Харків, 2011.

Дисертаційна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню і розробленню методичних підходів та практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення інструментарію фінансового моніторингу на основі визначення процедур аналізу взаємодії різних суб'єктів господарювання на фінансовому ринку та розробки рекомендацій щодо їх упровадження. Визначено сутність та зміст фінансового моніторингу, проведено аналіз його інструментарію, розкрито напрями фінансового моніторингу в системі взаємодії між різними суб'єктами господарювання. Розглянуто ключові показники діяльності суб'єктів господарювання щодо їх взаємодії на ринках кредитних ресурсів та цінних паперів. Розроблено рекомендації щодо застосування процедури аналізу взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках, запропоновано науково-методичний підхід до визначення значущості результатів фінансового моніторингу.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, суб'єкти господарювання, фінансовий ринок, інструментарій, кредитні ресурси, цінні папери.

АННОТАЦИЯ

Синюгина Н. В. Финансовый мониторинг в системе взаимодействия субъектов хозяйствования на финансовых рынках. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Харьковский национальный экономический университет, Харьков, 2011.

Диссертация посвящена теоретическому обоснованию и разработке методических подходов и практических рекомендаций, направленных на усовершенствование инструментария проведения финансового мониторинга на

основе определения процедур анализа взаимодействия разных субъектов хозяйствования на финансовом рынке и разработки рекомендаций по их использованию.

На основе анализа основных подходов к изучению категории «мониторинг» и сопоставления различных определений понятия «финансовый мониторинг» дано его авторское уточнение, которое способствует раскрытию главной цели проведения финансового мониторинга и его структурированию с точки зрения решения отдельных задач в разрезе этапов его осуществления.

Дополнена классификация финансового мониторинга (по сложности его проведения, по уполномоченному органу его ведения, с точки зрения возможных направлений деятельности, с учетом фактора времени) на основе рассмотрения ключевых характеристик разновидностей такого мониторинга.

Проанализированы инструменты ведения финансового мониторинга. Раскрыта сущность отдельных инструментов, которые применяются на разных этапах ведения финансового мониторинга. Обобщено значение такого инструмента ведения финансового мониторинга, как нормативно-правовая база. Определены инструменты финансового мониторинга с точки зрения этапов его проведения.

Обобщение характеристик финансовых потоков различных субъектов хозяйствования способствовало раскрытию основных направлений ведения финансового мониторинга как основы раскрытия системного взаимодействия таких субъектов на финансовых рынках.

Рассмотрены ключевые показатели деятельности субъектов хозяйствования в исследовании состояния их развития и взаимодействия на рынках кредитных ресурсов и ценных бумаг. Основной целью такого анализа является определение адекватности движения входных и выходных финансовых потоков исследуемых субъектов хозяйствования с точки зрения достижения положительных результатов их деятельности и обобщения целесообразной возможности вхождения на разные сегменты финансового рынка. При этом показано, что большинство из исследуемых субъектов хозяйствования имеют недостаточно устойчивую финансовую базу для выхода на различные сегменты финансового рынка.

На основе исследования влияния объемов предоставленных кредитов и объемов привлеченных ресурсов субъектов хозяйствования реального сектора экономики на результат деятельности банков и обобщение составных частей проведения финансового мониторинга предложена процедура анализа банковской деятельности с точки зрения взаимодействия субъектов хозяйствования на рынке кредитных ресурсов.

Раскрыта сущность анализа состояния деятельности субъектов хозяйствования реального сектора экономики на рынке ценных бумаг на основе обобщения значений фондовых индексов, прибыли (убытка) исследуемых предприятий на одну акцию и динамики котировки цены ценных бумаг таких предприятий на рынке.

На основе обобщения процедуры анализа взаимодействия субъектов хозяйствования на финансовых рынках обоснованы рекомендации по применению модели осуществления финансового мониторинга с точки зрения рассмотрения деятельности различных субъектов хозяйствования в процессе их взаимодействия.

Предложен научно-методический подход к обоснованию значимости результатов финансового мониторинга, сущность которого раскрывает сравнительный анализ величины и доли вклада влияний отобранных и обоснованных признаков на взаимодействие субъектов хозяйствования на финансовых рынках.

Разработанные подходы и рекомендации могут быть использованы в практической деятельности разных хозяйствующих субъектов с учетом условий и специфики их функционирования.

Ключевые слова: финансовый мониторинг, субъекты хозяйствования, финансовый рынок, инструментарий, кредитные ресурсы, ценные бумаги.

SUMMARY

Sinyugina N. V. Financial monitoring in the system of co-operation of management subjects on financial markets. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of Candidate of Sciences in Economics, speciality 08.00.08 – Money, finances and credit. – Kharkov National Economic University, Kharkov, 2011.

Thesis deals with theoretical grounding and development of methodological approaches and practical recommendations for improvement of financial monitoring tools on the basis of the analysis procedures of interaction between different entities on the financial market and development of recommendations for their implementation. It was determined the nature and the content of financial monitoring, it was analyzed its instruments and revealed the areas of financial monitoring in the system of interaction between different entities. It was presented key performance indicators of business entities according to their cooperation on credit and securities markets. It was also developed the recommendations for application of procedures for the analysis of interaction of entities on the financial markets and suggested the scientific methodological approach to the estimation of significance of the financial monitoring results.

Key words: financial monitoring, the subjects of management, financial market, instruments, loans, securities.

Синюгіна Наталія Вікторівна

**ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В СИСТЕМІ ВЗАЄМОДІЇ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 01.06.2011 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк різнографічний.
Обсяг 0,9 ум.-др. арк. Наклад 100 прим. Зам. № 123

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг»
61022, м. Харків, вул. Сумська, 37.
Тел. (057)700-53-51, 714-34-26, 771-00-92, 771-00-96